

Høringsinnspill oppvekststruktur i Rana Kommune fra Rana Senterparti

Hvordan havnet vi her?

Spørsmålet om skolestruktur dukker ofte opp når kommuner står overfor endrede rammevilkår knyttet til økonomi, befolkningssammensetning og krav til kvalitet. Ifølge høringsnotatet er Rana kommune i en situasjon med synkende barnetall, økende andel eldre og presset økonomi. Fremtidige demografiske endringer fører til at kommunen får mindre tilskudd til barn og unge, samtidig som behovet for helse- og omsorgstjenester vokser.

Kombinert med et vedlikeholdsetterslep på kommunale bygg og utfordringer med rekruttering av kvalifisert personell, tvinger dette frem en debatt om strukturen: Hvor mange skoler og barnehager kan man faktisk opprettholde, og hvordan kan kvalitet, rekruttering og kostnader balanseres?

Dette er premisset for høringsnotatet. Setningen «*tvinger frem strukturendringer*» har vi hørt gjentatt gjennom hele prosessen - formulert som om det finnes en slags naturlov som gjør at kommunen *må* kutte i oppvekstsektoren når pilene begynner å peke nedover. Men dette er i realiteten **ikke nøytralt**, det er **politisk språk** forkledd som administrativ nødvendighet. Tvinger egentlig løsninga seg frem, eller er det et valg?

Når man hopper rett på konklusjonen skolenedleggelse, uten å vise andre seriøse alternativer, skjuler man at det faktisk *finnes* politisk handlingsrom. Det skapes et bilde av at administrasjonen dikterer veien videre – noe som absolutt svekker en demokratisk debatt. Bak enhver påstand om «nødvendighet» ligger det en verdibetraktning. Man *velger* å sentralisere, *velger* hvilke tjenester som skal skjermes og hvilke som skal reduseres. Å si at strukturen må endres, uten å si «fordi vi ønsker å prioritere X over Y», er en **forskyvning av ansvar**.

Rana kommune leverte et foreløpig regnskap for 2024 som viser et overskudd på cirka 140 millioner kroner – hele 40 millioner kroner mer enn budsjettet. Er det da nødvendig å kutte 20 millioner? Når økonomien allerede er langt bedre enn forventet, hvorfor er det nødvendig å iverksette endringer som skaper uro – særlig når de påståtte innsparingene ikke er tilstrekkelig dokumentert? De økonomiske vurderingene bak tiltakene framstår fragmenterte. For eksempel kan sentralisering og omstrukturering gi merkostnader på en rekke områder:

- Transport: Lengre skole- og arbeidsreiser kan føre til høyere utgifter til buss, skyss og logistikk, både for kommunen og den enkelt familie.
- Bygg og vedlikehold: Nedleggelse av enheter med vedlikeholdsbehov kan kreve oppgradering og utbygging av andre bygg.
- Levende bygder og bydeler: Tap av nærmiljø, lokale møteplasser og trygge omgivelser for barn kan føre til økt press på helsetjenester og barnevern over tid.
- Bolyst og tilflytting: Færre tilbud og lavere lokal tilstedeværelse kan svekke kommunens attraktivitet – og det vil over tid ha økonomiske konsekvenser gjennom lavere skatteinntekter.

Et sentralt spørsmål er derfor: Hva er de faktiske, langsiktige besparelsene – og hva er kostnaden av strukturendringene? Når Rana kommune i tillegg sitter igjen med en likviditetsreserve på 1,2 milliarder kroner, faktisk det dobbelte av hva KS anbefaler, da fremstår denne typen innsparinger som lite gjennomtenkte. Strukturendringa i Rana «tvinger» seg ikke frem – den **velges**, den **rammes inn**, og den **begrunnes**. Det er politikk; Helt konkret sentraliseringspolitikk.

Politiske vedtak

Opprinnelig politisk bestilling – Renovering og investering:

Politikerne i Rana kommune vedtok i **desember 2019 (sak 131/19)** at administrasjonen skulle utrede og legge frem forslag om opprusting og utbedring av skolene Skonseng og Storforshei.

«Rådmannen bes om å utrede og framlegge sak om opprustning og utbedring av Skonseng og Storforshei skoler.»

Ingen verdens ting skjedde, men politikerne fulgte opp: Flere ganger mellom 2020 og 2023 bekrefter kommunestyret at de ønsker å følge opp utbedring og renovering:

- **Desember 2021 (sak 119/21)** ber kommunestyret eksplisitt om at følgende skal utredes:

Ny ungdomsskoledel og renovering av dagens barneskole på Storforshei

Renovering av Skonseng skole

Kommunestyret tar her tydelig stilling: De ønsker at begge skolene fortsatt skal eksistere og være funksjonelle. De bevilger til og med penger fra disposisjonsfondet for å få en grundig utredning av renoveringsbehovet. I **Juni 2023 (sak 12/23)** kommer et enda tydeligere vedtak, nå også med Lyngheim skole:

Kommunestyret ber om utredning og presentasjon før budsjettbehandlingen i desember 2023. Det kreves en «faglig prioritering av rekkefølge» for renovering av **Storforshei, Skonseng og Lyngheim skoler**. Igjen finansieres denne utredningen, med enstemmig vedtak (35-0).

Hele denne forhistorien viser altså en klar politisk retning over flere år

- Kommunestyret ba ikke bare én, men flere ganger, om konkrete **utredninger om renovering**.
- Vi bevilget penger spesifikt til utredning av renovering, ikke nedleggelse.
- Vi viste enstemmig og tverrpolitisk vilje til å satse på å beholde og ruste opp disse skolene.

Derfor er det oppsiktsvekkende at saken så plutselig endrer karakter til å dreie seg om **nedleggelser**. Dette skjedde gjennom prosessen høsten 2023 og videre utover våren og høsten 2024, hvor mandatet og retningen begynte å skli fra opprinnelig intensjon.

Det fremstår som svært påfallende at kommunens tilnærming til skolepolitikken endret seg så dramatisk rett etter kommunevalget i 2023, spesielt fordi posisjonspartiene gikk til valg på å styrke og videreføre satsingen på skolene. I Rana Arbeiderpartis valgprogram (løfte nr. 7) for perioden 2023–2027 står det svart på hvitt: **«Vi skal fullføre skoleløftet med nye eller renoverte skoler på Lyngheim, Skonseng og Storforshei neste periode.»**

Forventningsgapet

Notatet bruker tall om overkapasitet (40 % tomme pulter) som et sentralt argument for omstrukturering, men det kommer ikke tydelig frem hva som egentlig ligger i begrepet «ledig kapasitet».

Totalkapasiteten administrasjonen legger frem er omtrent alle klasserom i Rana, ganget med 25 elever. Denne forenklinga er rimelig spesiell. Alle som har satt sin fot innenfor et eller flere skolebygg vet jo at ulike klasserom har ulik utforming, luftkvalitet, tilpasning til funksjonsnedsettelse, etc. Tilgang på grupperom er også en faktor som spiller inn. Det stemmer rett og slett ikke at alle klasserom er egnet for 25 barn eller ungdommer. Er det mulig å pakke 25 elever inn i alle klasserom? For å ikke snakke om premisset om at alle lærere til enhver tid skal undervise 25 barn. For hvis alle klasser skal bestå av 25 barn – da er det ofte ikke plass til mer enn 1 voksen i flere av klasserommene. Elever og lærere er ikke duplokker som kan stables.

På Storforshei ligger store deler av kapasiteten i ungdomsskoledelen, som består av ei brakke fra 60-tallet. Bygget er ikke renoveringsklart, det er saneringsklart. Bør virkelig dette klassifiseres som ledig kapasitet? Er trinnvis fordeling av kapasitet vurdert? I Rana som over alt ellers har vi enkelte år flere barn enn snittet, og andre år færre barn enn snittet. Ei skole må kunne ta høyde for å ta de fleste «toppene» uten å bygge ut. Da må det naturlig nok ligge en restkapasitet i skolebyggene. Hva denne restkapasiteten er naturlig å ligge på kunne helt sikkert enkelt vært fremstilt. Tar man disse momentene med i beregninga er nok den ledige kapasiteten vesentlig lavere enn 40%.

For barnehagene er det samme type problemstilling som for skolene: Notatet slår fast at det er eller blir overkapasitet i barnehagene, men legger ikke frem nøkkeltall eller metodikk. Det fremgår heller ikke om dokumentet tar hensyn til private barnehager, eller om det finnes andre begrensninger (f.eks. arealnorm, personalrom, sanitære forhold).

Det refereres til perspektivanalysen som en kilde for befolkningsframskrivninger og økonomiske føringer, men viser ikke hva som ligger bak de presenterte prognosene. Uten dette er det vanskelig for leseren å vurdere om tallene (endring i antall barn/unge vs. eldre) er basert på moderat, lav eller høy befolkningsvekstscenario.

Notatet presenterer det som en selvfølge at midler som frigjøres fra oppvekst, automatisk vil gå til helse og omsorg. I realiteten er det ikke noe automatikk i dette. Gapet mellom hva innbyggerne i kommunen forventer av skole og barnehage tilbud mtp. arealnormer, lærer/pedagogtetthet, og hva de «verste» forslagene til strukturendringer i realiteten vil levere er nok formidabel.

Vurdering – sosiale, miljømessige og økonomiske indikatorer

Notatet bruker tabeller der man scorer alternativene på en fempunkts skala (sosiale kriterier) og en sjupunkts skala (økonomiske kriterier). De fleste punktene måler et sammensatt fenomen med svært forenklede tallkarakterer. Man risikerer dermed å skape inntrykk av objektivitet, mens dette i stor grad er skjønnsbaserte vurderinger. Vurderingene er gjort av kommunen selv.

Det fremgår ikke hvor tungt hvert kriterium bør vektes.

Sosiale kriterier og tjenestekvalitet:

Alternativer/kriterier	0	1	2	3 (9)	4 (33)	5(34)	6 (35)	7 (36)
Reisetid	5	4	1	3	4	5	4	5
Lokalmiljø og flerbruk	5	3	3	3	4	5	5	5
Kvalitet for læring, mestring og utvikling	2	4	5	4	4	1	2	1
Tilgang til skolehelsetjeneste	3	5	4	5	5	3	2	3
Rekruttering, bemanningsnorm og gode fagmiljøer	1	4	4	5	4	1	2	1
Sum	16	20	17	20	21	15	15	15

Reisetid:

Det oppgis at man tar utgangspunkt i reisetid fra «skole til skole», men barna bor jo ikke på nåværende skole. Det er åpenbart at samtlige elever får lengre skoledager med mer bussing enn gjennomsnittet antyder.

Kvalitet for læring, mestring og utvikling: Det påstås i vektingen at: «Færre enheter gir økt kvalitet ved at man får bedre fagmiljøer og større mulighet for fleksible løsninger i bruken av personalet». Hvorfor brytes da lærernormen på Rana ungdomsskole? Alle sentrale ungdomsskoler ble samlet for å gi økt kvalitet. Hvordan sto det til med lærernormen på de ulike skole før forrige strukturgrep?

Tilgang til skolehelsetjeneste: Her er det vurdert ut fra tilgangen de ulike skolene har til helsesykepleier i løpet av en uke. Er det hensyntatt at skolehelsetjenesten på de største skolene naturlig nok oppleves mer utilgjengelig, da den tilsatte ikke har anledning til å bygge like personlige relasjoner grunnet elevtall? På ei mindre skole er helsesøster kanskje fornavn med, og kjenner godt til de fleste elevene, selv om brøken tilsier at tilgangen er redusert. Er det undersøkt om ukentlig og tett tilgang er dårligere enn daglig «tilgang» når pågangen er det mangedobbelte?

Rekruttering, bemanningsnorm og gode fagmiljøer: Her gir altså Rana Kommune seg selv stryk på dagens status. Alternativene med dårligst karakter er en struktur lik dagens mtp. antall enheter. Det argumenteres for at en samordning til færre enheter vil gi større tilgang til pedagoger og vurderes som positivt. Se punkt over (kvalitet for læring, mestring og utvikling). Hvorfor fyller ikke Rana Ungdomsskole (som eneste skole i Rana) lærernormen hvis det er en universell sannhet at større enheter gir bedre rekruttering og fagmiljø?

Hvordan er det mulig at alternativene med ei halvvering av fagmiljøet på skolene Storforshei (fra 2 til 1 parallel) og Ytteren (fra 1.-7 til 1.-4) scorer bedre på fagmiljø en dagens status? Dette er så godt som manipulering av fakta for å legitimere nedlegging.

Miljømessige indikatorer

Asplan Viak har gjort en miljømessig vurdering av de første 6 alternativene. Ifølge kommunedirektøren viser rapporten små forskjeller mellom alternativene, og ut fra dette anså han at miljømessige momenter ikke vil være utslagsgivende og de ble derfor ikke ytterligere kartlagt.

Indikator	Alt. 0	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3	Alt. 4	Alt. 5	Alt. 6
Arealutnyttelse							
Endringsdyktighet							
Energi- og effektbehov							
Klimagassutslipp							
Materialressursbruk							
Standard på utemiljø							
Terreng- og masseinngrep							
Transportbehov							
SUM							

Det merkelige med denne konklusjonen er at vurderingen og indikatorene som er benyttet er justert underveis, og kartleggingen er mangelfull. Eksempler på dette er:

Endringsdyktighet: Alternativ 0 og 5 er først vurdert som mest «endringsdyktig» på bakgrunn av at det er positivt at ingen skoler legges ned. Plutselig refereres det til at *det er kommet en ny «grov vurdering» som vurderer alternativ 0 til lite endringsdyktig.*

Terreng og masseinngrep: Hvordan scorer 0-alternativet dårligst når man i vurderingsgrunnlaget skriver at man har ikke data på de andre alternativene? Har man ikke sammenligningsdata uteblir gode svar.

Hvorfor refereres det til en «ny grov vurdering»? hvor er den originale vurderingen? Hva er begrunnelsen for at nye vurderinger er gjort?

Det miljømessige aspektet av oppvekststrukturen bør absolutt vurderes på linje med sosiale og økonomiske faktorer. Aller helst skulle alle tre momenter vært utredet av ekstern og objektiv kompetanse.

Medvirkning barn og unge

Det hevdes at barnas stemmer er hørt, og at deres uttalelser er tatt med i vurderingen. Men er det gjort i tråd med forpliktelsene etter Barnekonvensjonen?

- Det foreligger ingen vurdering av barnets beste for hvert enkelt alternativ som er foreslått.
- Det mangler en tydelig vekting av barnets beste opp mot økonomiske og strukturelle hensyn.
- Det finnes ingen samlet konklusjon om hva som totalt sett anses å være barnets beste.

I høringsdokumentet står det riktignok at «i forbindelse med at saken legges frem for endelig behandling vil det legges frem en barnerettighetsvurdering», planlagt til juni 2025. Det innebærer at vurderingen av barnets beste kommer etter at store deler av prosessen er gjennomført, og i praksis når det er for sent å gjøre vesentlige justeringer.

Dette er i direkte strid med hva Utdanningsdirektoratet (Udir) understreker:

«Barnets beste skal trekkes inn fra starten og skal gjennomsyre saksbehandlingen, ikke bare når saken er ferdig forberedt, og det er vanskelig å endre det som er foreslått.»

Barnekonvensjonens Generelle kommentar nr. 14 (2013) er enda tydeligere. Artikkel 3, paragraf 1, slår fast at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle beslutninger og handlinger som berører barn. Dette inkluderer ikke bare konkrete vedtak, men også forslag, prosedyrer, tjenester og tiltak - altså hele prosessen. Det er derfor bekymringsfullt at Rana kommune ikke har løftet fram barnets beste som en gjennomgående del av saksgangen, slik barnerettslige standarder og norsk forvaltningspraksis krever.

Vi savner dessuten en evaluering av hvordan barnets beste ble ivaretatt i forrige skolestruktursak. Hvilke konsekvenser fikk den? Kanskje burde prosessen med nåværende strukturforslag ha startet nettopp der - med en gjennomgang av hvilke konsekvenser tidligere vedtak har hatt for barna i kommunen?

Oppsummert

Skolestruktur i Rana handler om langt mer enn tall og bygninger: den handler om hvilke lokalsamfunn vi ønsker å ha, og hvordan vi møter framtida med ansvar og omtanke. Når økonomien er sterkere enn ventet, og når politiske vedtak tidligere har pekt i retning av satsing og renovering, framstår det som uklart hvorfor det nå haster å legge ned skoler og barnehager.

De påståtte innsparingene er usikre, mange forhold er ikke godt nok utredet, og viktige hensyn som barnas beste, er dessverre skjøvet til side i prosessen. Dette handler ikke om tvingende nødvendighet. Det handler om politiske valg.

Vi mener det mangler en verdidebatt, før man kan gå til så drastiske grep som å foreslå nedleggelser av lokalsamfunn. For det er i høyeste grad slike konsekvenser man vil komme til å se, ved å legge ned skoler. Grepene som gjøres med å legge ned små skoler i hele kommune-Norge er allerede tatt hos oss. Storvoll, Røvassdalen, Langvassgrenda, Grønfjelldal, Dalsgrenda og Alteren er eksempler på dette. Kostnadene for å beholde et offentlig tilbud for «noen få» ble for store. Alle ungdommene fra kommunenes bydeler ble i forrige strukturvedtak flyttet inn til sentrum. Ungdommene som til nå har vært «fredet» pga. lange avstander er ikke lenger trygge.

Vi har ingen flere grender eller bydeler som kan ofres på økonomiens alter.

Vi har tettsteder og bydeler med flere tusen mennesker som vil få kvaliteten på livene sine betraktelig redusert, hvis man gjennomfører slike kutt. Disse samfunnsmessige kostnadene er ikke like enkle å framstille, som «besparelsene» ved å legge ned en skole. Hva koster det kommunen at flere familier flytter her ifra? Hva koster psykisk uhelse blant barn og unge som får nærmiljøet sitt havarert? Hva koster strukturdebatter for kommunens omdømme, og rekruttering ved arbeidsplasser rundt om i kommunen?

Bestanddelene i strukturprosessen ble av administrasjonen betegnet som «Duploklosser». Problemet er at samfunnsøkonomiske kostnader ikke kan måles i denne enheten. Duploklosser kan benyttes til å bygge enkle konstruksjoner. Duplo krever ingen instruksjoner og forklaringer. Det er bare å bygge. Eller rive. Ved å ikke anerkjenne at det først og fremst er mennesker og lokalsamfunn man diskuterer, orienterer man seg bort fra verdidebatten, og diskusjonen går nesten utelukkende på teoretisk kapasitet og statistiske framskrivninger. Oppvekststruktur er først og fremst et verdivalg.

Rana Senterparti har etter grundig debatt og stort engasjement kommet til den konklusjon at vi ikke vil gjøre endringer i oppvekststrukturen. Vi ønsker å bevare nærmiljøskolene i hele kommunen, og vi mener høringen ikke gir et tilstrekkelig bilde av reelle besparelser ved eventuelle nedleggelser. Det er uklart hvordan de foreslåtte strukturendringene vil påvirke hvert enkelt lokalsamfunn, og kommunen som helhet. Rana kommune har en sterk økonomi og Rana SP går derfor inn for alternativ null, der vi prioriterer å opprettholde dagens struktur for å sikre et godt og likeverdig tilbud til alle barn og unge i kommunen.